

Helyzetjelentés erdei vadkár ügyben II.

Az alábbiakban közöljük a márciusi lapszámunkban azonos címmel elindított sorozat második részét.

A dám

Bár a szarvasfélékhez áll közelebb, életmódja és károsítása a juh- és kecskefélékhez hasonlít. Állandóan csapatban élve füvet, cserjét, fát lerág, meghánt, letapos. A dámos erdőben újulaton adó mag nem marad, cserje sem. Territóriumához ragaszkodik, ritkán vándorol el egy-két példány más területre. Betelepített, idegen vadfaj, valamikor csak zárt vadászkerben tartották. A honos vadfajok károsítását növelő kára nem kívánatos az erdő számára. Fegyverrel a létszám jól szabályozható. Véleményem szerint ismét zárt vadászkerben lenne a helye, mint régen.

A muflon

Korzika szigetéről származó idegen vadunk, vadjuh. Életmódja a birkafeleké, a növényzetet talajszintig visszarágja, a talajt keményre tapossa. Hegyvidéken él, nagy hó esetén húzódik le az alacsonyabb régióba. Állományát a zord tél megtizedeli. Fő tartózkodási helyei a karsztbokorerdővel borított déli és nyugati hegyoldalak, a gazdasági erdőben kevesebbszer fordul elő, akkor viszont intenzíven károsít a csemetékben és fiatalosokban. Rendkívül jó látású, figyelmes vad, vadászatát a terepviszonyok is megnehezítik. Muflonállomány fenntartását csak a nem gazdasági rendeltetésű hegyvidéki erdőkre korlátoznom, ott is az elviselhető károkozás mértékéig.

Nem hagyhatom ki a kártevők közül a legkisebb termetű, de mind jelentősebb károkat okozó egér- és pocokféléket. A száradó klíma egyik kísérő jelensége az állatvilág szárazságot és meleget kedvelő fajainak, köztük a rágcsálófélék populációinak a növekedése. A hótakaró nélküli, száraz és meleg teleken (pl. 2013-14 tele) a rágcsálópopuláció nem csökken, szaporodása késő őszig tart és kora tavasszal indul. Közülük a mezei és a kőszapocok, erdőben időnként a csíkos egér hatalmas károkat okoz. A mezőgazdaságban a kritikusabb években a termés 30–40%-át is megsemmisítheti. Erdőben a nagyvadakkal versengve semmisíti meg a magtermést és a téli időszakban foltokban ki-

Hántáskár

rágja még a 2-3 méteres csemetéket is. A tisztítás korú fiatalosban körberágja a faegyedeket, így azok elpusztulnak. Károsítása könnyen felismerhető, és különbözik a többi károsítástól. A csemetéken megmarad a száraz levél, a kidőlt, vagy kihúzható csemetéken jól látszik a rágáskép a talajszinten, vagy közvetlen alatta. A csemetét máshol nem rágja meg, az érintetlen marad. Soros telepítésben vagy felújításban egyes szakaszokat, természetes újulatokban foltokat rágnak ki. A talaj felszínén elrágott többéves csemeték közül néhány alvórügyről kihajt, a többi elpusztul. Ellenük a védekezés mérgezéssel tilos, az EU-ban ezek védett állatok! Az erdész tehetetlen szemlélő, amíg az invázió (állati tömegszaporodás) össze nem omlik. Megfigyelésem szerint ennek két oka lehet. Síkvidéken belvizes időjárás esetén a vízborítás elpusztítja őket, illetve terepviszonyoktól függetlenül a táplálék megszűnése. A mezőgazdaságban elődeink ezért alkalmazták többek között a háromnyomásos művelést (1/3 terület egész évben fekete ugar). A mezőgazdasági területek első erdősítésénél ugyancsak emiatt szükséges a mélyszántásos teljes talaj-előkészítés a sikeres telepítéshez.

A ritkán és lokálisan különleges károsítóként előforduló vadon élő állati károsítókkal (pl. hód, fácán stb.) nem foglalkozom részletesen, csak megemlítem, hogy ezek is képesek elpusztítani akár egy erdőrésztlet makk-, vagy csemeteállományát is. (Pl. Solt község ha-

tárában, a korábbi években a hód a nemes nyáras faállományt semmisítette meg.)

Gyakorisága és nagyságrendje miatt foglalkoznom kell viszont a legtöbbször a vadnak a rovására írt háziállati károsítókkal. Az egyik a juh, a továbbiakban birka károsítása. A csatornákat, parlagokat, betakarított növényzetű mezőgazdasági táblákat bérbe adva, vagy ingyen, gyakran illegálisan használják birkalegelletésre. Az ezek mellett fekvő fiatal erdőtelepítések, felújítások a birkarágás áldozatául esnek. A csatornapartok mentén közvetlenül fekvő erdőrésztletek szinte évről évre többszörösen károsítottak. A károsítás megszüntetése általában lehetetlen. Tettenéréskor a nyáj gazdája kifizeti a büntetést és folytatódik a további legelletés. Több esetben éjszaka az idősebb erdő alatt pihen a nyáj. Ha nem sikerül tetten érni, a kárt a szarvasra fogják.

A másik károsító lehet a szarvasmarha, abból is az ősi szürkemarha. A rendszerváltás óta felszaporodott az állomány. Ez az ősi fajta a vándorló legelletés során télen a magas sásos, rekettyés, nádas legelőken telet át, képes a fás növényzet fiatal hajtásait is lelegelni. Magam tapasztaltam a kölkedi réten – mely nemzeti park terület –, hogy a szürkenyár idős faegyedei körül felverődő gyökérsarjak hajtásvégeit folyamatosan lelegelte. Ha a gulyás mással volt elfoglalva, az állatok hamarosan bevették magukat a réten melletti erdő alá!

A fontosabb károsítók és kárképük után a vadkárok mértékének megállapításáról, a természetbeni kármérték pénzügyi átszámításáról adom közre a tapasztalatomat.

A károsítás térbeli megjelenéséről, a kárfajta jellegéről, a károsító által visszahagyott nyomokról viszonylag könnyen azonosíthatja a gyakorlati szakember a károsítót. Itt is akadnak azért extrémítások. A nemzeti park munkatársa a Duna-part nemes nyáras hódrágásait nem ismerte fel (vagy nem akarta), váltig állította, hogy az vízípatkány rágása (a hód védett, a vízípatkány nem!). Az is szakember a talpán, aki gyors ránézésre biztosan megállapítja, hogy a csemetekerti makkvetést a fácán károsította, vagy a fiatal dinnyét a szürke varjú lékelte meg. A kitérőt csak arra szántam, hogy mindig jelennek meg

újabb károsítók is. A károsító azonosítása alapos, gondos helyszínelést igényel. Jelenleg folytatunk nyomozást arról, hogy az öntözőrendszerek működését irányító elektromos kábelkötegeket ki „belezi” ki. (Most madárra gyanakszunk.)

Az újulatot adó mag-, makktermések károsításának felmérése sehol sem tart a szakmánkban. A virágzásra léteznek fenológiai vizsgálatok, becslések, ezekből azonban csak „javasasszony” módjára következtethetünk a várható termésre. A Börzsönyben a Királyréti Erdészet munkatársaival minden évben figyeltük a tölgy és a bükk virágzását és termés-kötését. A bőséges virágzást és kötést, a megfigyelés éveiben rapszódikusan változóan bőséges termés és teljes terméshiány is követte. A makk ugyanis, amíg összegyűjthető lesz, sokszor „kint alszik”. A kocsányos tölgynél az Ormánságban többször tapasztaltam, hogy a bőséges makktermés az augusztus 20-a környéki két-háromhetes aszály idején zölden lehullott, teljesen lefolyt a fákról. A Börzsönyben *Hoffmann András* erdészvezetővel a bükk makktermésének a megállapítására folytattunk kísérletet. Termésérés idején 100 literes hordókat helyeztünk ki a lehullott makk mérésére. Bontott bükkállományban bőséges makkterméskor hektáronként 4 millió bükkmakkot mértünk. A Nagymarosi Erdészethez tartozó Kismaros 7 B és 8 B erdőrészeket a lékkísérlet miatt vadat kizáró kerítéssel védték. *Géczi Béla* erdészvezetővel az ezredfordulón bekövetkezett bőséges kocsánytalan tölgy makktermés után a megjelenő araszos nagyszágú újulatot számoltuk meg. Hektá-

ronként 4-4,3 millió újulatot találtunk csak a kocsánytalan tölgyből. A kerítésen kívül a makkot a vad az utolsó szemig felette, a kerítésen kívül nudum állapotot jellemezte a faállomány alatt a talajt. A makktermés évenkénti felmérésére azután felül is fedett 10 m²-es ellenőrző kerítéseket kezdtünk készíteni. Többek között ezekben tapasztaltuk azt, hogy a vadtól megvédett, lehullott makkot a tél folyamán a pocok semmisítette meg.

Ahhoz, hogy a vadászatra jogosulttól bizonyítható módon kérjük a vad által felszedett mag, makk kártérítési összegét, tudnunk kell annak mennyiségét. A kárbecslésen jelenlévő erdőgazdálkodónak már a kezében kellene lenni egy jogszabályi megerősítéssel rendelkező táblázatnak, amely fafajonként mutatja a területegységre lehullott mag, makk mennyisége alapján a hektáronkénti mag-, makktermést. Ez ugyanis a kárszámítás alapja.

Ez a táblázat sok mintaterületen évtizedes mérési munka eredményeként készíthető el, ami nem látványos és nem lehet számítógépen szimulálni. Ez az erdőben terepen elvégzendő munka nem „spórolható” meg! A makktermés viszonylag pontos becsléséhez az idősebb faállományaink rendkívül változatos termőképessége miatt sok erdőrészletben és sok mintaterületen kellene egy időben vizsgálatokat végezni. Sőt, a vizsgálatoknak folyamatosnak kell lenniük. A makk érése ugyanis időben elhúzódik. A korona napsütötte részein lesz teljesen érett legelőszőr, az árnyékos koronarészekben csak hetekkel később fog lehullani a makk. (A Bogdása község határában általam létesített kör-

Kibűzött csemete

csöneyei tölgyplántázban, ahol a faegyedek 12x12 m-es hálózatban állnak, a fény a teljes koronafelületet éri. A makktermés érése 2-3 héttel megelőzi a gazdasági erdő faállományának érését.) Ráadásul az első érett és lehullott makkokat elkezd felszedni a vad. Azaz a termés érése és lehullása, valamint annak károsítása egyaránt azonos időben zajló folyamat, ezért a pontos termésbecslés nem egyszerű feladat. Az erdőgazdálkodó kárigényének megállapításához szükséges területegységre eső makktermést meghatározó útmutató elkészítése terén mindenki adós, a kutatás, az oktatás és a gyakorlat egyaránt. Hozzáteszem, ez igazi összetartást igénylő csapatmunka lenne! (Hasonlóan az akác és a tölgy fatermési táblák korrekcióját elvégző munkához, amiről majd egy más alkalommal fejtem ki a véleményemet.)

A dolog viszont sürgős! Ami számomra a legfontosabb, a bőséges újulatból megújult erdő más minőségi kategória, mint a kevés tőszámú, mesterségesen újított. A működésük nem azonos és a természetes folyamatok az utóbbiban rendkívül korlátozottan működnek. Azonban az sem közömbös, hogy az erdőgazdálkodó számára – főként, ha magántulajdonos – megtérül-e a vad által felszedett mag, makk. A laikus erdőtulajdonosnak a földre hullott makk a takarmány egy fajtája, és jogosan gondolja, ha megette a vad, neki térítsék meg. Logikus gondolkodását az évszázados makkoltatási sertéstartás igazolja, amikor sertések millióit telettekék át a magterméseken. Dicséretes, hogy a felújításban a vad által felszedett makk bekerült a kárfajták körébe. Addig azonban, amíg az adott napon a helyszínen folytatott kárbecsléshez nincs a kárbecslők kezében az említett megfelelő „mankó” (jogszabállyal megerősített útmutató), a jogszabályi lehetőség csak írott malaszt!

Bodor László, em.

Fotó: **Bajnai Csaba**

Folytatjuk

Vadváltók